

lomáciának a béke megvédésére, a hitlerellenes front létrehozására irányuló fáradozásait kudarcra kárhoztatták. Az antikommunizmus nevében a „müncheni politikával” utat engedtek Hitlernek. Csupán a háborúban értették meg, hogy a fasiszta agressziót csak a Szovjetunióval szövetségben lehet legyőzni.

A háború egyik igen fontos tanulsága a ma számára, hangsúlyozta Fedoszejev akadémikus, a „háborús veszély” megszüntetése. Bármilyen agresszió keletkezésének megengedése, és elnézése rendkívül veszélyes a világ békéjére.

Másodszor arra tanít még a második világháború előtörténete, hogy a béke megőrzésére, a nemzetközi biztonság megtartására minden agresszió- és háborúellenes erőt egyesíteni kell.

Ezeket a gondolatokat, a második világháborúhoz vezető út kérdéseit, részproblémáit boncolgatva csaknem minden hozzászóló érintette, hangsúlyozta annak szükségességét, hogy a sötét múltból elengedhetetlenül szükséges a pozitív következtetések levonása.

Figyelmet érdemlő paradoxon: a második világháború előtt az antikommunizmus volt a reakció jelszava. Thomas Mann a kor alapvető ostobaságának nevezte. Ma a „keleti fenyegetés” rémképével, a „szovjet veszéllyel” rémisztgetik Nyugat-Európa, Amerika és Kína népeit.

Napjaink sorsdöntő kérdése a fegyverkezési verseny megfékezése, a fegyverkorlátozási és leszerelési tervek megva-

lósítása, csakis ebben az esetben lehet megszabadítani az emberiséget a nukleáris katasztrófától.

Nem véletlen, hogy az Egyesült Államokban a SALT—II. körül politikai vihar keletkezett. Akik ellenzik tudják, hogy ha életbe lép, ez az eddigi legjelentősebb lépés lesz a nukleáris háború veszélyének elhárítása felé.

A hozzászólók a tanácskozáson többször is aláhúzták a nemzetközi biztonság megszilárdításának szükségességét. Rámutattak arra is, hogy a békéért folyó küzdelem soha nem volt könnyű és napjainkban különösen nem az, hogy a béke mindig az imperializmus és a reakció elleni kemény küzdelemben tört utat magának.

1945-től napjainkig a világon több mint 100 helyi (lokális) háború és fegyveres konfliktus zajlott le. Közülük néhány a világ békéjét is fenyegette. Az 1939—1945-ös háború arra tanít, hogy a béke fenntartására nem szabad sajnálni az erőt. Csakis így kerülheti el az emberiség a második világháborúnál sokkal kegyetlenebb termonukleáris háború katasztrófáját. Ennek elhárítása a szó legigazibb értelmében az emberiség létérdeke.

A kétnapos moszkvai nemzetközi történésztanácskozás jelentősen hozzájárult a második világháborúhoz vezető út sokoldalú problémáinak mélyebb elemzéséhez és felhívta a figyelmet a tanulságok és a következtetések bátrabb alkalmazására korunk fő problémáinak értékelésénél.

RÁKÓCZY ROZÁLIA

A MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁG FORRADALMI HONVÉDŐ HÁBORÚJA

Az Országos Hadtörténeti Múzeum új állandó kiállítása

Czinege Lajos hadseregtábornok, honvédelmi miniszter nyitotta meg 1979 márciusában a tanácsköztársasági ünnepségsorozat keretében az Országos Hadtörténeti Múzeum új kiállítását, amely a Magyar Tanácsköztársaság forradalmi háborúját mutatja be.

„Proletárok!

A mi ügyünk a világforradalom ügye. A mi győzelmünk a fejlődés győzelme. A mi kitartásunk a haladás ereje.

Európa jövője a ti harcokban dől el. Ha ti elbuktok, minden idők proletárjá-

nak harca válik hiábavalóvá. Az egész világ munkássága benneteket néz.

Proletárok! Rajta, fel tehát a mi szent háborúnkra!”

Jeges Ernő hatásos betűgrafikai plakátja fogadja a látogatót az új állandó kiállítás bejárata előtt. A történelmi korszak anyaga — az első világháborút bemutató kiállítás folytatásaként — a Múzeum első emeletén két teremben és a bevezető folyosószakaszon kapott helyet.

Az első, amely a kiállításon felkelti figyelmünket, az apró villanykörtekkel felszerelt két hatalmas térkép. Az egyik

1911-ből származó, cirillbetűs, a cári Oroszország, a másik Kelet- és Délkelet-Európa korabeli kiadása, német nyelvű térképe. Időrendben mutatják az eseményeket 1917. november 7-től a forradalmak győzelméig. Oroszország térképén az első villanyfűzér azt a területet öleli körül, ahol a szocialista forradalom győzelme után a szovjetek kerültek hatalomra. Második ütemben a szovjethatalom legválságosabb időszakát, 1918 őszének eseményeit mutatják a térképen kigyulladó lámpák. A támadó intervenció-sok által 1919–20-ban elfoglalt területeket világos foltok jelzik. Legutolsóként kigyullad Szovjet-Oroszország szövetségi címerének képe mögött a fény, a térkép a megalakult, győztes Szovjetunió határait jelzi.

Az európai térképen az eseményeket négy ütemben láthatjuk. A kigyulladó lámpák az 1918 januárja és októbere közötti munkásmegmozdulások területét jelzik, majd a katonai lázadások gócpontjaiban gyúlnak ki a fények. Ezt követően világos foltok mutatják az 1918 őszi katonai összeomlást a balkáni és az olasz fronton, végül lámpafűzér teszi láthatóvá az 1918 őszén lezajlott polgári demokratikus forradalmak nyomán kialakult új államhatárokat, illusztrálja az Osztrák–Magyar Monarchia széthullását.

A térképekkel szemben kezdődik a kiállítás, amely indításával visszanyúl 1917-ig, a Nagy Októberi Szocialista Forradalomig. Bemutatja az első világháború során még cári fogságba esett katonák hadifogolytáborait, az itt készített számtalan hadifogoly-émléktárgyat. Érzékelteti az októberi forradalom nyomán elkezdődött változásokat, ismerteti az oroszországi hadifogolymozgalmakat, azok résztvevőit és irányítóit. A korszak megannyi tanúja: puskák, a Szent György cirkáló zászlója, barnult fényképek, ágyúcső, plakátok és brosrák; röp-lapok, rajtuk felhívás a hazatérőkhöz. Itt találhatjuk a Kommunisták Magyarországi Pártja megalakításáról szóló határozatot, a moszkvai dokumentumokat, az 1918-as magyar nyelvű kiadványokat, valamint az intervenció ellen Szovjet-Oroszországért harcoló magyar internationalisták kiadványait 1921-es, 1922-es kiadási évvel. Mindkét sorozatot ugyanazok írták vagy fordították — mint Kun Béla is —, akik a két évszám közötti időszakot itthon töltötték Magyarországon, hogy az őszirózsás forradalom nyomában 1919. március 21-én kivívott munkásszabadságot, az ezt követően megalakult proletárállamot védjék a burzsoá hódítókkal szemben.

Az őszirózsás forradalmat is sok-sok dokumentum és tárgy mutatja be, igen rövid magyarózó szöveg kíséretében. Az októberi forradalom előzményeit összefoglaló, a forradalom napjaiban történt eseményeket ismertető, magyarózó táblához hasonlóan a kiállítás többi részében is csak nagyon rövid, szűkszavú, a lényegre törő adatokat tartalmazó táblát találunk. A feltétlenül szükséges képalírásokon és tárgyjelölésen kívül „idegen” szöveg alig van a kiállításon. A rendező Hetés Tibor alezredes hagyta, hogy a korabeli írásos emlékek beszéljenek, mondják el maguk a korszak eseményeit.

A Múzeum kiállításainak történetében egyedülálló módszerrel — az adott eseményeket ismertető „saját” szöveg helyett az aznapi újság témához tartozó cikkét nagyíttatta ki a hírlap címloldalára, sárgított matt papíron — érdekes hatást ért el: élővé tette az egyébként háttérként szereplő papíranagyot.

Az első tárlók egyikében a „csukaszürke” egyenruha mellett hófehér papír-őszirózsák virulnak a katonasapkákon, a kopott bakancs mellett földre hullott hatalmi jelvények, „pléh” kétfejű sasok, kardbojtok, tisztí vállapok és csillagok félig elfednek egy újságcímlapot. A felgyorsult történelem két hete a tárgyak jelképe mellett egyetlen mondatba sűrítve, Végh Gusztáv rajzának aláírásába a Bolond Istók november 10-i címlapján. „Bácsi kérem” — szól gunyoros mosolylyal a matrózzuhás kisfiú a menekülő Habsburg-alakhoz — „elvesztett egy koronát!”

Az „ott voltam, benne éltem, én is látam” hatást fokozzák a plakátok, legfőképpen azok, amelyek mellett a korabeli fényképek is láthatók. A látogató szinte keresi magát a tömegben, ismerőst vélhet felfedezni azok között, akik a plakátokat viszik vagy nézik. Ezek az érdekes fényképek dokumentálják a falragaszok akkori szerepét. Vagy felvonulásokon vitték őket, mint Bíró Mihály „Köztársaságot!” című plakátját, vagy a „Wilsontól csak wilsoni békét” feliratú, az amerikai elnököt ábrázolót, vagy gépkocsira ragasztva vitték a járdán csoportosuló tömeg mellett, mint az ugyancsak Bíró Mihálytól származó „Bitangok! Ezt akartátok!” szövegűt, avagy feladatát teljesítve, funkcióját veszítve éppen lemosták a falról, mint a „Vörös parlament! Szavazz szociáldemokratára!” felhívást.

A plakátok sorában — a túlságosan keskeny folyosórész miatt — sajnos nem érvényesül kellőképpen Pór Bertalan hatalmas műve, a „Világ proletárjai egyesüljetek!”. De itt is fénykép tanúsítja, hogy ezt a hatalmas méretű plakátot valóban kiragasztották a főváros házaira.

A kiállítás első — a megelőző korszakot bemutató — tablósora után a magyarországi polgári demokratikus forradalom győzelmét követően 1918 novemberében megalakult párt, a Kommunisták Magyarországi Pártja néhány tárgyi emléket láthatjuk: pártjelszavakat, eredeti verőöveket, egy KMP feliratú gumibélyegzőt. Fényképek mutatják a párt alapító tagjait, az alakuló ülés színhelyét, a Városmajor utcai házat.

A párt központi lapja, a Vörös Újság megjelenésére Jeges Ernő szép plakátterve — sötét mezőből üstökösként feltűnő, tüzes csóvát húzó vörös csillag — hívja fel figyelmünket.

A Magyar Tanácsköztársaság kikiáltása után történeteket tematikus csoportosításban mutatja be a kiállítás. A hatalom átvételével egy témakörben kapott helyet a politikai, gazdasági, szociális és kulturális törekvések, vívmányok bemutatása. Itt érvényesül igazán, hogy magyarító szöveg helyett az eredeti dokumentumok szóljanak. A kiállított kötet, amely a két párt egyesülésének elvi politikai alapjait rögzíti, és amelyet a Tanácsköztársaság alatt „Az egység okmányai” címen adtak ki, Kun Bélának még a börtönből írott levelét tartalmazza. A Bogár Ignáchoz írott sorok a párt állásfoglalását tükrözik: az egyesítés, a két párt egysége csak így elfogadható.

„1. Semmiféle támogatása az úgynevezett népkormányoknak, tartózkodás a burzsoá-állam kormányában való részvételtől. Szakítás mindennemű osztályegyüttműködéssel; a munkásság osztályszervezetinek, a munkás-, katonai- és földműves szegények tanácsainak hatalmi szerzővel való kiépítése.

2. Szakítás az úgynevezett területi — vagy mint újabban nevezik: népiintegritási politikával. Erélyes támadás az osztályegyüttműködés következményeként jelentkező, úgynevezett forradalmi honvédelemmel szemben, mindenáron való megakadályozása az új háborúnak a csehek, románok vagy szerbek ellen. Forradalmi háborúhoz egy proletárpárt csak az esetben adhatja beleegyezését, ha:

- a) minden hatalom ténylegesen és kifejezetten a proletariátus kezébe ment át;
- b) ha tényleg megszűnt minden közösség a kapitalisztikus érdekekkel;
- c) ha minden garanciája megvan annak, hogy a háború nem teremt újabb nemzeti elnyomást.”

A következő kiállítási vitrinben kapott helyet a Tanácsköztársasági Törvénytár öt füzet. A könyvek mellett lát-

ható fénykép arról a könyvsátorról, amelyben az akkori kiadású irodalmi klasszikusok mellett az új törvényeket tartalmazó öt füzet is kapható volt: a szeles tavaszi időben kőnehezékekkel megrakva fekszenek a pulton.

A Pesti Hírlap 1919. március 23-i címlapját láthatjuk a szomszédos tablón, a nagyméretű kép előtt a csepeli szikratávíró makettje. A címloldalon levő cikk a magyar és szovjet tanácsállam első érintkezését adja hírül, az „élőkép” azt a pillanatot rögzíti, amikor a parancsörtiszt átveszi a távirati szalagot.

A Magyarországi Tanácsköztársaság Alkotmányának eredeti példánya mellett újságcikkeket olvashatunk. A Vörös Katonából — „Katonák és munkások az urnák előtt” —, a Tanácsköztársaság gazdasági törekvéseiről a Vas- és Fémmunkások Lapjából — „Munkafegyelem és munkateljesítmény” — avagy a Soproni Vörös Újságból — „Gabonaellátásunk biztosítása”.

A kiállítás negyedik témaköre a magyar Vörös Hadsereg szervezése és ellátása, a katonai intervenció kezdete. A toborzó ünnepélyre hívó plakátok, hadianyag és felszerelés begyűjtésére kötelező rendeletek, ló- és gépkocsirekvirálási utasítások mellett megtaláljuk a Hadügyi Népbiztosság különböző ügyosztályainak bélyegzőit, a hadseregszervezéssel foglalkozók, gazdasági tisztek és egyéb alkalmazottak, távirások karszalagjait. A fegyverbe szólító plakátok között a párt nemzetiségi szekciói által lengyel, szerb, ukrán, orosz, horvát, szlovák, olasz, jiddis nyelven kiadott felhívásait, mellettük a békére és proletáregységre, testvériségre emlékeztető román nyelvű röpiratait olvashatjuk.

Korabeli ruházati anyagunk sajnos nem teljes, de a hiteles másolatokkal kiegészített együttes az első terem sarokszekrényében képet adhat a Vörös Hadsereg egyenruhájáról és felszereléséről. Ez a sarokvitrin a kiállítás legszebb részei közé tartozik, a hatást fokozza a háttér: „megszólaló” fénykép egy ismeretlen vöröshuszárról. Szinte hallani véljük a hajnali riadót fújó katona trombitájának hangját.

A hadihelyzet alakulását, a katonapolitikai válságot és a Vörös Hadsereg újjászervezését, Sátoraljaújhely védelmét, Miskolc felszabadítását, a Tanácsköztársaság kapcsolatteremtő törekvéseit, a Szovjet-Oroszországgal tervezett katonai együttműködés lehetőségeit bemutató teremrész után képet kaphatunk az 1919. év monumentális május elsejei ünnepségeiről, majd a Vörös Hadsereg tüzéségét és légierjét ismerhetjük meg. Külön tárlóban kapott helyet — korabeli röp-

cédulák, egykorú újságcikkek, légifényképeszeti műszerek és felszerelési tárgyak, légifotók társaságában — egy Brandenburg-típusú repülőgép modellje. Evvel a típussal tette meg Szamuely Tibor és Dobos István pilóta emlékezetes és a repülés akkori fejlettségi fokához mérten merész útját. Ennek a gépnek a fedélzetén hozta az 1919. május 1-i ünnepségeket Moszkvában töltött Szamuely a szovjet emberek üdvözlését, Lenin személyes üzenetét.

„Magyar munkások! Elvtársak! Ti még jobb példát adtok a világnak, mint Szovjet-Oroszország. — hangzottak Lenin szavai. — Most az a nemes és igen nehéz feladat áll előttetek, hogy megálljátok a sarat az antant elleni súlyos háborúban. Legyetek szilárdak...

Az a háború, amelyet ti viseltek, az egyetlen jogos, igazságos, forradalmi háború, az elnyomottak háborúja a kizsákmányolók ellen, háború a szocializmus győzelméért. Az egész világon a munkásosztály minden becsületes tagja a ti pártotokon áll. Minden lépés közelebb hozza a proletár-világforradalmat.

Legyetek szilárdak! A győzelem a tiétek lesz!”

Az üzeneten kívül Szamuely filmeket is hozott. A filmeket propagáló plakát — „7 film Szovjet-Oroszországból” — is e helyen látható.

E hét film egyike sem látható, sorsukat nem ismerjük. Látható azonban egy másik filmösszeállítás, a 133 nap eseményeit megörökítő, a Tanácsköztársaság napjaiban készült Vörös Riport Film anyagából kiválogatott katonai témájú „mozgóképek” sorozat. A híradófilm bemutatása szerencsés és jó ötlet volt, a filmet vetítő képernyő elhelyezése már kevésbé, mert a szemközti vitrinek világítása zavaróan hat, alig látszanak az amúgy is elszürkült filmkockák.

Ezen a rendkívül érdekes szalagon a magyar csapatok mellett a Tanácsköztársaság harcaiban részt vállalt, itt egykor hadifogolyként tartózkodott különféle nemzetiségű katonák is feltűnnek. Az internacionalista csapatok harcait még ezenkívül számos korabeli dokumentum és kiállítási tárgy mutatja be.

Az északi hadjáratral — amely már a következő témakör — egy sorban látjuk a Szlovák Tanácsköztársaság kikiáltásának dokumentumait, a történelmi tény nemzetközi visszhangját; a cseh burzsoázia támadását az új tanácsállam ellen a már említett módszerrel kitett újságcikkek-fotókról tanulmányozhatjuk.

Becses darab e teremben a korabeli emlékek között az a Hughes-távírógép, amely a gödöllői főhadiszálláson, illetve a parancsnoki vonatban működött.

Az északi hadjáratot bemutató rész folytatása a második intervenció megindulásának következtében visszavonuló Vörös Hadsereg küzdelmeinek bemutatása, a vasasok, postások, ifjúmunkások harcainak korabeli újságokkal történő „elmondatása”.

A túlerővel szemben minden erőfeszítés hiábavalónak bizonyult. „A magyar proletariátus megtette kötelességét — búcsúzott a kecskeméti direktórium a harcok végeztével — fegyvert ragadott, hogy fegyverrel kezében biztosítsa a dolgozók uralmát. Nem rajta múltott, hogy az a fegyver, amelyet hittel, öntudattal és becsülettel forgatott, nem hozhatott olyan eredményt, mint amilyent hozzá fűztünk. Négy oldalról támadtak rá Magyarországra az Antant haderői és ezzel a rettenetes hatalommal szemben csekély erőnek bizonyult minden haláltusa és öntudata a magyar munkásságnak.

Ez a néhány hónap megmutatta, hogy a magyar munkásság semmiféle áldozattól nem riad vissza akkor, amikor boldogulásának, jövőjének biztosításáról van szó. Olyan küzdelem volt ez, amelynél szebbet, ragyogóbbat, önfeláldozóbbat a világtörténelem nem tud felmutatni...

Ezt a harcot most sem adja fel a munkásság, ez a harc évszázados küzdelem, amelynek eredményességétől függ a munkásság, a dolgozó milliók jóléte és boldogsága. Ezt a harcot a munkásság semmiféle hatalomért, semmiféle külső beavatkozásra nem fogja feladni; a harcot folytatni fogja mindaddig a műhelyekben, gyárakban, irodákban, amíg meg nem szünteti az egyenlőtlenségeket, amíg nem biztosítja a dolgozók számára mindazt, amit a munkában elhullatott verejtékük után megérdemelnek.”

Következnek az „idegeneket” bemutató tárgyak: román és francia tiszti zubbony, olasz tiszti sapka, Petain — a későbbi hitlerista kollaboráns marsall — fényképe, akinek, mint a francia hadügyminisztérium romániai megbízottjának, beleszólási joga volt Magyarország sorába.

Az „új vezetőség”, az ismét felbukkanó József főherceg, Gömbös és Horthy fémjelzik augusztus első hetét. A tenger-nagy-fővezér — leendő kormányzó — fényképe mellett a Mátyás Diák című satirikus hetilap keserű humorral megrajzolt — még januárból származó, de ennek a kornak lényegét tükröző — karikatúrája a versailles-i béketárgyalásokról. A konferencia épületének ajtájánál az ör visszatartja a béke olajágával belépni készülő Pax kisasszonyt: nem kapott meghívót, tilos a bemenet. Ezek az

újságcikkek, tárgyak, fényképek, emlékanyagok zárják a Magyar Tanácsköztársaság forradalmi honvéd háborújának történetét, egyben már az ellenforradalmi korszak nyitányát jelzik.

A Múzeum legújabb állandó kiállítása

— az 1971-ben megindult kiállítási rekonstrukciós munka következő állomása — az 1848/49-es forradalmat és szabadságharcot bemutató állandó kiállítás után a második, amely a Kulturális Minisztérium nivódijában részesült.

N. IPOLY MÁRTA

TÉRKÉPTÖRTÉNETI TANÁCSKOZÁS

(Budapest, 1979. november 8—9.)

A Hadtörténelmi Intézet és Múzeum Térképtára az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Tanszékével közös rendezésben térképtörténeti tanácskozást tartott az alábbi tárgykörben: **A KÁRPÁT-PANNON TERÜLET TÉRKEPEZÉSÉNEK KEZDETEI.**

Az értekezés célja a Kárpát-Pannon térség korabeli térképkészítésére vonatkozó ismeretek összegezése, Ptolemaiosztól a 17. századig.

A Hadtörténelmi Intézetben rendezett tanácskozást *dr. Csendes László alezre-des*, a Hadtörténelmi Intézet Térképtárának vezetője nyitotta meg. A Magyar Térképtörténeti Bizottság nevében köszöntötte a tanácskozás résztvevőit, majd tisztelettel emlékezett meg az ülészakon résztvevő Radó Sándor Kossuth és Állami díjas nyugalmazott egyetemi tanár 80. születésnapjáról. Köszöntőjében elmondta, hogy *dr. Radó Sándor*, a földrajztudományok doktora nevét a hazai és a nemzetközi földrajz, valamint térképészet fejlesztésében kifejtett tevékenység fémjelzi. Kiemelte, hogy a hazai és a külföldi geográfiai és térképészeti kiadványok, szaktudományos könyvek, különböző témájú és rendeltetésű térképek szerzői, szakértői sorában neve csaknem mindenütt fellelhető.

Csendes alezre-des a tanácskozás résztvevői és a szervező bizottság nevében Radó professzort javasolta a tanácskozás elnökének. Köszöntötte *F. J. Ormeling* professzort, a Nemzetközi Térképészeti Társulás elnökét, aki megtisztelő részvételén túl előadásával is gazdagította az ülészak programját.

A megnyitó után elsőnek *F. J. Ormeling* emelkedett szólásra aki a tanácskozás résztvevőinek üdvözlését követően, elismerő szavakkal méltatta Radó professzor munkásságát. Kifejezésre juttatta, hogy megtisztelő feladatának tesz eleget, amikor átadja a Nemzetközi Térképésze-

ti Bizottság (ICA) díszoklevelét és a tiszteletbeli tagságról szóló oklevelet.

A kétnapos tanácskozáson a hazai egyetemek, főiskolák és intézmények térképtudományokkal foglalkozó szakemberei vettek részt, akik érdeklődésükkel kifejezték a hazai térképek iránti tenni-akaratukat.

A november 8-i ülés programja:

Ormeling professzor: A Bos-atlaszról
Stegena professzor: A Lázár előtti térképek

Fleck Alajos: A Ptolemaioszi koordináták néhány tanulsága c. előadások.

A résztvevők délután látogatást tettek az ELTE Térképtudományi Tanszékén, ahol *Stegena professzor* bemutatta gyűjteményük térképritkaságait, majd a térképészhallgatók által rendezett „hasonmás-térképek” kiállítását.

Hrenkó Pál alezre-des: A Lázár-térképről című előadásával kezdődött a tanácskozás másnapja. Ezt követően *ifj. Bartha Lajos*: Az Al-Duna térképe a XV. század közepéről, *Tardy János*: A Lázár utáni térképek, *Fallenbüchl Zoltán*: A XVII. sz. magyarországi térképezése és Hevensi Gábor munkássága című előadása megtartására került sor. A résztvevők hozzászólásai, kiegészítő észrevételei folytán — az idő rövidege miatt — sajnálatosan csak rövid tartalmi ismertetést hallhatunk *dr. Csendes Lászlónak* a záró előadásként programba iktatott Katonai felmérések hatása a nagyméretarányú térképezésre című feldolgozásából, viszont megnyugvással fogadták a résztvevők azon bejelentést, hogy az előadás szövegének sokszorosítása után a jelenlevők címére azt postán megküldik.

A zsúfolt program utolsó állomása volt az OSzK Térképtárának meglátogatása, ahol *Pühal Katalin* ismertette a gyűjtemény létrejöttét, majd bemutatott néhány térképritkaságot.